

HAYAT BİLGİSİ DERSİ GENEL AMAÇLARININ AVRUPA BİRLİĞİ EĞİTİM POLİTİKALARINA UYUM DÜZEYİ

Çavuş ŞAHİN*
Ramazan SEVER**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Hayat Bilgisi Dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği eğitim politikalarına uyum düzeyini belirleyebilmektir. 2004-2005 öğretim yılında Erzurum, Erzincan ve Ağrı merkez ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler arasında şans yoluyla seçilen 300 öğretmen ve Atatürk Üniversitesine bağlı Kazım Karabekir, Erzincan ve Ağrı Eğitim Fakültelerinde okuyan 450 son sınıf öğrenciye veri toplama aracı uygulanmıştır. Bulgular yüzde (%), frekans (f), t testi, ve F testi istatistiksel teknikleri kullanılarak çözümlenerek sonuç ve önerilere gidilmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde eğitim ile ilgili istenen şartlar ve bunların Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının uyum düzeyi, eğitim sistemimizde yapılacak yenilikleri sınıf öğretmenliği adaylarının ve öğretmenlerin görüşlerini de alarak belirlemek, Türkiye'deki eğitim açısından ve etkili bir vatandaş yetiştirmek açısından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Hayat Bilgisi dersi, ilköğretim, eğitim programı

*The Adaptation Level of the General Objectives of the Humanities Course
with the Education Politics of the European Union*

* Arş. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği
Anabilim Dalı. csahin@atauni.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler
Eğitimi Anabilim Dalı.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the adaptation level of the general aims of Humanities Course to European Union education policies. In 2004-2005 educational year, the data collection instrument was applied to randomly selected 300 teachers working in Erzurum, Erzincan and Ağrı city center primary schools and 450 four years students in Kazım Karabekir Faculty of Education, Erzincan and Ağrı Faculty of Education of Atatürk University. The data were analyzed according to percentage (%), frequency (f), t-test, and F test techniques and some implications were made. Thus to determine, in the adoption process of EU, the requirements about education, the adoption level of Humanities Course and the new changes in the system of our education, in the light of teacher candidates and teachers of primary schools is important in terms of the education in Turkey and getting an effective citizen.

Key-words: *European Union, Humanities Course, primary, curriculum*

I. GİRİŞ

21. yüzyılda tüm bireylerden teknolojiyi anlayabilecek kadar temel becerilere sahip olmaları, ekip halinde çalışabilmeleri, değişikliklere kolayca uyum sağlayabilmeleri, karar verme ve problem çözebilmeleri, yazılı ve sözlü iletişim kurabilmeleri, kaliteli ürün ve hizmet üretiminde sorumluluk alabilmeleri beklenmektedir. Bu bilgi ve beceriyi kullanabilen toplumlar bilgi toplumuna girmiş demektir. Bilgi toplumu haline gelebilmenin en önemli ön koşullarından biri de eğitime verilen önem, sağlanan kaynakların artırılması ve eğitim sisteminin “öğrenmeyi öğreten” yönde düzenlenmesidir.

Türkiye'nin çağdaşlaşma ve kalkınma projesinin en önemli ayaklarından birini oluşturan unsur eğitimidir. Böyle olmakla birlikte, özellikle ekonomik sorunlardan ötürü eğitim sistemimiz yeterince gelişmemiştir. Eğitimle ilgili bu soruna Ulusal Program'da da değinilmiş ve tam üyelik sürecinde bu

konuda çeşitli reformlar gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede zaman içinde Türkiye'nin eğitim standartlarında önemli ölçüde bir yükselme görülmesi beklenmektedir.

Avrupa Birliği'nin kuruluş Anayasası çok kültürlü ve çok dilli bir Avrupa öngörmektedir. Bunun temel nedeni Birlik içinde benzer noktaları artırmaktadır. Zira mevcut durumda birlik anlamında farklı noktalar benzer noktalardan daha fazladır. Bu nedenle Birlik içindeki tüm devletler, doğal olarak tüm Avrupa Birliği vatandaşları öyle bir araya getirilmelidir ki, hem bir bütün olmalı, hem farklı diller, kültürler korunmalı ve geliştirilmeli, vatandaşların birbirlerini daha fazla tanımaları sağlanmalıdır. Bu noktada Avrupa Birliği eğitim politikası çok önemli bir eylem alanı haline gelmektedir. Avrupa Birliği eğitim politikasından beklentiler her geçen süreçte daha da artmaktadır (Serbest, 2003:31). Avrupa Birliği eğitim programları, üye ve uyum sürecindeki devletler arasındaki ilişkileri geliştirmek, istihdam sorunlarını çözmek ve Birliğin bütünleşmesine hizmet etmektedir.

Avrupa'nın ortak değerleri ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı pek çok konuda olduğu gibi eğitim konusunda da oldukça uzun bir yol olarak görülmektedir. Bu kapsamda yapısal değişiklikler başta olmak üzere örgün ve yaygın eğitimde disiplin alanları ve disiplinler arası ilişkiler, denklikler ve tanıma, öğretim programlarında içerik, yöntem ve teknikler ile öğretim materyallerinin yeniden hazırlanması önemli bir süreçtir (Gülcan, 2005:1V).

Avrupa, entegrasyonu sürecinde olan ülkelere sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel katkıda bulunmak amacıyla Avrupa Birliği Programları adı altında, değişik alanlarda geliştirilmiş programlar bulunmaktadır. Eğitim programı boyutunda konu ele alındığında üç ana başlığa ayrıldığı görülmektedir. Bunlar: Socrates Programı, Leonardo de Vinci Programı ve Avrupa Gençlik Programıdır (Güngör ve Soğuk, 2001:36). Bunlardan Socrates programının getirdiği uygulamalar şöyle özetlenmektedir.

Sokrates Avrupa Birliği bünyesindeki eğitim ve gençlik kolunun sahip olduğu üç ana programdan birisidir. Bu program Avrupa Birliği

bünyesindeki ülkelerde bütün örgün ve yaygın eğitim alanlarını kapsayan genel bir eğitim programıdır. Programın temeli Avrupa Birliği anlaşmasının 149. ve 150. maddelerine dayanmaktadır. Bu maddelere göre Avrupa Birliği çeşitli etkinlikler yolu ile kalite bakımından yüksek bir eğitim anlayışının geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır. Ayrıca anlaşma bütün Avrupa Birliği'nin yurttaşlarını yaşam boyu öğrenme yolunda destekleme sorumluluğunu da içermektedir (Avrupa Komisyonu, 2000:6; www.ulusalajans.gov.tr; <http://www.istanbul.edu.tr/SOKRATES/sorular.htm>; http://www.ankara.edu.tr/faculties/educatuonal/haberler/AB_programlari1.htm; <http://europa.eu.int>).

Avrupa'da 30 ülkede uygulanmakta olan Sokrates'in temel amacı, Avrupa bilgisi oluşturmak ve böylece bu yüzyılın büyük zorluklarına karşı daha bilinçli bir kişilik meydana getirerek, hayat boyu öğrenimi sağlamak, herkes için eğitimi teşvik etmek ve herkes için kabul edilen beceri ve niteliklerin kazanılmasına yardımcı olmaktır. Bunun için Sokrates dil öğrenimini desteklemekte, öğrenenler düzeyi ne olursa olsun arasında değişim ve gelişimi teşvik etmektedir (Kılıçbeyli, 2003:3).

Ayrıca, Avrupa Birliği üyelik sürecinde eğitime daha çok kaynak ayrılması, eğitim standartlarını yükseltmenin yanı sıra eğitim olanaklarını da artıracaktır. Yeni üniversiteler, liseler ve ilköğretim okullarının açılması, mevcut kurumların geliştirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi eğitim olanakları açısından ülkemizde varolan eşitsizliğin giderilmesinde rol oynayacaktır. Bunun yanı sıra üyelik süreci Avrupa Birliği'nin eğitim programlarından yararlanma olanağını sunarken, tam üyelik ile Avrupa Birliği ülkelerinde diğer üye ülke vatandaşları ile aynı koşullarda eğitim almak mümkün olacaktır.

Eğitim sistemindeki düzenlemelerle sunulan yeni paradox, Avrupa'nın ulusal bir kimlik kazanmasına yardımcı olmakla, dil ve kültür çeşitliliğini azaltmaktadır. İnsanların bir diğer ülkeye adım atmaları, diğer bir ulusu

keşfetmeye çalışmaları Avrupa Birliği'nin eğitim alanında üye ülkeler içerisinde geliştirdiği politikanın ne derece etkili olabileceğini göstermektedir. Bu haliyle üye devletler yeni Avrupa eğitim sistemini kabul etmişler ve öğretim kurumlarındaki otoritesini anlamışlardır. Bu sistemle bir ülkeden diğerine gerçekleşen hareket Avrupa Birliği kurumlarında ortak bir gelişimi ve böylece de Avrupa Birliği üye devletleri arasındaki işbirliği ve uzlaşmayı sağlamıştır (Tomeu, 1997:78).

Eğitim sürecindeki en önemli eğitim kademelerinden birisi de ilköğretim olduğu için, bu çalışmaların yoğun olduğu kısımlardan birisidir. İlköğretim kademesinde kazanılan bilgi ve beceriler diğer öğretim kademelerinde kazandırılacak bilgi ve beceriler için temel oluşturmaktadır (Gürkan ve Gökçe, 1995:17)

İlköğretim ve ortaöğretim seviyesinde okullaşma oranları Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama yüzde 100'e ulaşmış olduğu halde, bu oran 1999-2000 öğretim yılı itibariyle Türkiye'de ilköğretimde %97.6, ortaöğretimde ise %59.4'dür. Yükseköğretimdeki okullaşma oranı, Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama % 43 iken bu oran Türkiye için % 29 seviyesindedir. Türkiye'de ilköğretimde 1 öğretmene 28 öğrenci, ortaöğretimde 1 öğretmene 22 öğrenci düşmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde ise ilköğretimde 1 öğretmene 19 öğrenci, ortaöğretimde 1 öğretmene 15 öğrenci düşmektedir (Ulusal Program, 2001:318).

Dünyada, yaşamın her alanında görülen hızlı değişimler ve gelişmeler, öğretim programlarını da değişime ve gelişime zorlamıştır. Dünyada her alanda değişim ve gelişim olurken, ülkemiz de bu gelişmelere ayak uydurmaktadır. Dünya ile entegrasyon ve Avrupa Birliği normlarına uyum sürecinde ülkemizde de "Öğretim Programı Reformu" çalışmaları yapılmaktadır. Bunların başında Hayat Bilgisi dersi programı gelmektedir.

Hayat Bilgisi dersi çocukların hayata hazırlamayı amaçlayan bir derstir. 2004 Hayat Bilgisi ders programı Türk Milli Eğitiminin bu genel amaçlarını gerçekleştirmeyi ve onları hayata hazırlamak için öğrencilerin yaşam becerileri ve kişisel nitelikleri kazanmalarının yanı sıra haklarını ve

sorumluluklarını bilen iyi bir birey ve vatandaş olarak yetişmelerini amaçlamaktadır. Buna ilaveten Hayat Bilgisi dersi programının amacı bu derse ayrılan zamanların büyük bir bölümünde öğrencilerin kendi girişimleri ile gerçekleştirecekleri ve öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi aktarmak yerine sadece yol göstereceği etkinlikler aracılığıyla;

- * Öğrenmekten keyif alan,
- * Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğayla barışık,
- * Kendini, toplumu ve doğayı tanıyan ve geliştiren.
- * Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere ve yaşam becerilerine sahip.
- * Çağın gerektirdiği donanıma sahip,
- * Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,
- * Mutlu, bireyler yetiştirmektedir (Öğülmüş, 2004:15).

Bu bağlamda Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde eğitim ile ilgili istenen şartlar ve bunların Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının uyum düzeyi, eğitim sistemimizde yapılacak yenilikleri sınıf öğretmenliği adaylarının ve öğretmenlerin görüşlerini de alarak belirlemek, Türkiye'deki eğitim açısından ve etkili bir vatandaş yetiştirmek açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın temel amacı, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde eğitim politikalarının Hayat Bilgisi Dersi genel amaçlarının uyum düzeyini belirleyebilmektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

—Avrupa Birliği eğitim politikalarının Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarına uyum gösterip göstermeyeceğine ilişkin öğretmen görüşleri ne düzeydedir?

—Avrupa Birliği eğitim politikalarının Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarına uyum gösterip göstermeyeceğine ilişkin öğrenci görüşleri ne düzeydedir?

— Cinsiyete göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık var mıdır?

— Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık var mıdır?

— Öğrencilerin fakültelerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık var mıdır?

— Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık var mıdır?

II. YÖNTEM

Bir betimsel çalışma olan bu araştırmada, tarama (survey) modeli kullanılmıştır. Bu yöntem olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan araştırmalarda kullanılır (Kaptan, 1991:59).

Bu araştırmada, evrene dahil Eğitim Fakültelerindeki İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 4. sınıf öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuş, bunun için anket formu oluşturulmuştur. Ayrıca, geniş bir literatür taraması yapılarak araştırmanın amacı ve sınırlılıkları çerçevesinde kavramsal yapının kuramsal temele dayalı olarak ortaya konulmasına ve var olan durumun betimlenmesine çalışılmıştır.

Anket soruları hazırlanırken İlköğretim Hayat Bilgisi 1., 2. ve 3. sınıf ders programlarının genel amaçları dikkate alınmıştır (MEB, 2000:115-121-123).

Araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesine bağlı, Kazım Karabekir, Erzincan ve Ağrı Eğitim Fakültelerinin İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 4. Sınıf öğrencileri ve öğretmenler oluşturmaktadır. Anket, 2004-2005 öğretim yılında Atatürk Üniversitesine bağlı Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzincan Eğitim Fakültesi ve Ağrı

Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği 4.sınıf öğrencilerine ve bu ildeki öğretmenlere uygulanmıştır.

Çalışma evreninin tümüne ulaşmanın zor olduğu düşünüldüğü için, evren içerisinden örneklem, şans yoluyla seçilen 450 öğrenci ve 300 öğretmen oluşturmaktadır. Örneklem seçilirken, çok-aşamalı örnekleme tekniği kullanılmıştır (Erdoğan, 1988:89). Bu teknikle örneklemin, evreni temsil etmesi ve sonuçlara etki edeceği düşünülen faktörlerin mümkün olduğu kadar kontrol altında tutulması amaçlanmıştır.

Araştırmamızda kullanılan yöntemde örnek seçimi olasılık hesabına dayandırılmıştır. Seçimin tümüyle rastlantıya bağlı olması dolayısıyla seçilen örneğin ana kütleyle yüksek derecede temsili sağlanmış olur. Yani, seçilen örnekte yer alan elemanlarda şu veya bu yönde varolabilecek sapmalar, elemanların yeterli büyüklükte olmasından ötürü birbirini götürülecek, sonunda sapma olasılığı en az olan bir örnek elde edilmiş olacaktır (Seyidoğlu, 1995:32).

Araştırmada veri toplamak amacıyla iki yol izlenmiştir. Öncelikle araştırmanın kuramsal boyutunun oluşturulması için konuyla ilgili çeşitli araştırma, makale, tez, kitap, yönetmelik, internet vb. incelenmiştir. İncelenen kaynaklar, bu araştırmanın şekillenmesine yol açmıştır. Böylelikle araştırmanın bölümleri, yöntemi, kaynakları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anket hazırlanırken, Avrupa Birliğinin Eğitim politikaları ve Hayat Bilgisi dersi ile ilgili ulaşılan kaynaklar taranmıştır. Tarama sonunda elde edilen değerlendirme sonunda, “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri anket formuna yerleştirilmiştir.

Araştırmada, eş formlu yöntem kullanılmıştır. Bunun için, güvenilirlik hesaplanmasında, “Sperman Brown Korelasyon Katsayısı”, “Kuder Richardson Formülü” ve “Cronbach Alpha Katsayısı”ndan faydalanılmaktadır. Anketlerimizin güvenilirliği de Cronbach Alpha Katsayısı ile test edilmiştir. Araştırmacılar Alpha değerini 0.50-0.70 arasında

olmasının ölçme aracının güvenilirliği için yeterli olduğunu söylemektedirler. Bu çalışmada, Cronbach Alpha katsayı değeri 0.92'dir.

Uygulanan anketler sonunda elde edilen veriler tek tek incelenerek bilgisayar yardımı ile SPSS (Statistic Program for Social Sciences) programına aktarılmıştır.

Veriler, daha sistematik olarak ortaya konulabilmesi ve inceleyenler tarafından daha rahat anlaşılabilmesi için öncelikle tablolar halinde gösterilmiştir. Tablolarda istatistiksel veri olarak; görüşlerin frekans, yüzde dağılımları, F testi, t testi'nin yanında ortalamalar arası farkların önem dereceleri test edilirken tüm analizlerde birinci tip hata yapma olasılığı $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

III. BULGULAR VE YORUMLAR

III. I. Kişisel Bilgilerle İlgili Bulgular ve Yorumlar

TABLO 1: Cinsiyetlerine Göre Öğretmen ve Öğrencilerin Dağılımı

Ankete Katılanlar	Öğretmen		Öğrenci	
	f	%	f	%
<i>Bayan</i>	130	17.3	220	29.3
<i>Erkek</i>	170	22.7	230	30.7
TOPLAM	300	40.0	450	60.0

Tablo1'de araştırmanın örnekleminde bulunan öğretmen ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin %17.3'ü bayan iken %22.7'si erkek; öğrencilerin %29.3'ü bayan, %30.7'si erkek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin oranı%40.0 iken öğrencilerin oranı %60.0'dır.

TABLO 2: Fakülte ve Şehirlere Göre Öğretmen ve Öğrencilerin Dağılımları

Fakülteler ve Şehirler	Öğretmen		Öğrenci	
	f	%	f	%
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi (Erzurum)	100	13.3	150	20.0
Erzincan Eğitim Fakültesi (Erzincan)	100	13.3	150	20.0
Ağrı Eğitim Fakültesi (Ağrı)	100	13.3	150	20.0
TOPLAM	300	40.0	450	60.0

Fakültelere ve şehirlere göre öğretmen ve öğrencilerin dağılımları tablo 2’de verilmiştir. Öğretmenlerin şehirlere göre dağılımına bakıldığında her üç şehirde de eşit oranda dağılmıştır (%13.3). Aynı şekilde öğrencilerin fakültelere göre dağılımları da eşit olduğu görülmektedir. (%20.0).

TABLO 3: Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları

Mesleki Kıdem	Öğretmen	
	f	%
1-5 yıl	40	13.3
6-10 yıl	50	16.7
11-15 yıl	80	26.7
16-20 yıl	60	20.0
21 ve daha yukarı	70	23.3
TOPLAM	300	100.0

Tablo 3’te, öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin 1-5 yıl arası %13.3, 6-10 yıl arası 16.7, 11-15 yıl arası 26.7, 16-20 yıl arası %20.0 ve 21 yıl ve yukarısı ise %23.3 olduğu görülmektedir.

III. II. Konu ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

TABLO 4: Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Genel Amaçlarının Uyum Düzeyi İle İlgili Görüşleri

ANKET MADDELERİ	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		\bar{X}
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Türk milletinin bir bireyi olmaktan gurur duyuyoruz.	37	12.3	65	21.7	106	35.3	78	26.0	14	4.7	3.11
2 Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bütünlüğünün bilincinde oluruz	34	11.3	46	15.3	130	43.3	65	21.7	25	8.3	2.99
3 Türk milletinin kültürel değerlerini benimseniz	8	2.7	44	14.7	112	37.3	128	42.7	8	2.7	2.72
4 Atatürk’e sevgi ve	39	13.0	28	9.3	100	33.3	118	39.3	15	5.0	2.86

Çavuş ŞAHİN / Ramazan SEVER

saygı duyuyoruz.											
5. İnsanlara sevgi ve saygı duyuyoruz.	19	6.3	83	27.7	62	20.7	124	41.3	12	4.0	2.91
6. Kendimize güven duyuyoruz.	20	6.7	21	7.0	124	41.3	131	43.7	4	1.3	2.74
7. Dayanışma ve işbirliği içinde olmayı alışkanlık haline getiriyoruz.	53	17.7	58	19.3	68	22.7	93	31.0	28	9.3	3.05
8. Yaratıcı ve eleştireci düşünmeyi alışkanlık haline getiriyoruz.	12	4.0	26	8.7	52	17.3	155	51.7	55	18.3	2.28
9. Aile hayatının önemini farkında oluyoruz.	29	9.7	56	18.7	57	19.0	120	40.0	38	12.7	2.73
10. Okulun kendisine kazandırdıklarının önemini farkında oluyoruz.	7	2.3	81	27.0	49	16.3	122	40.7	41	13.7	2.64
11. Planlı çalışmayı alışkanlık haline getiriyoruz.	--	--	48	16.0	103	34.3	121	40.3	28	9.3	2.57
12. Ülke ve dünya olaylarına duyarlı oluyoruz.	8	2.7	75	25.0	61	20.3	118	39.3	38	12.7	2.66
13. Sesin ve ışığın duyma ve görme ile ilişkisini sezeriz.	26	8.7	47	15.7	100	33.3	119	39.7	8	2.7	2.88
14. Atatürk ilke ve inkılaplarını temel özellikleriyle tanırız.	52	17.3	34	11.3	74	24.7	76	25.3	64	21.3	2.78
15. Çevremizdeki maddeleri tanıyabiliriz.	32	10.7	66	22.0	89	29.7	81	27.0	32	10.7	2.95
16. Uzayı tanıyabiliriz.	7	2.3	58	19.3	155	51.7	66	22.0	14	4.7	2.93
17. Turizmin önemini kavrayabiliriz.	51	17.0	41	13.7	96	32.0	82	27.3	30	10.0	3.01
18. Doğa olaylarının etkilerini kavrayabiliriz.	19	6.3	42	14.0	97	32.3	107	35.7	35	11.7	2.68
19. Demokrasinin temel kurallarına uyarız.	31	10.3	49	16.3	82	27.3	99	33.0	39	13.0	2.78
20. Sorumluluğumuzu yerine getirebiliriz.	22	7.3	43	14.3	88	29.3	94	31.3	53	17.7	2.62
21. Toplu yaşama kurallarına uyarız.	15	5.0	53	17.7	71	23.7	120	40.0	41	13.7	2.60
22. Sağlığımızı koruyabiliriz.	43	14.3	30	10.0	76	25.3	121	40.3	30	10.0	2.78
23. Canlı ve cansız varlıkları koruruz.	27	9.0	43	14.3	116	38.7	78	26.0	36	12.0	2.83
24. Bilmçli bir tüketici olabiliriz.	47	15.7	29	9.7	100	33.3	92	30.7	32	10.7	2.89
25. Çevreyi koruruz.	15	5.0	39	13.0	112	37.3	111	37.0	23	7.7	2.71
26. Teknolojik yeniliklerden yararlanabiliriz.	22	7.3	33	11.0	110	36.7	108	36.0	27	9.0	2.27

Tablo 4'te Avrupa Birliğinin hedeflediği eğitim sisteminin Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarına uyum düzeyi ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Tablodaki verilere göre, öğretmenlerin en yüksek düzeyde görüş bildirdikleri "Türk milletinin bir bireyi olmaktan gurur duyarız" ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=3.11$) olmuştur. Bu madde de, her üç şehirde görev yapan öğretmenlerin %12.3'ü kesinlikle katılıyorum, %21.7'si katılıyorum, %35.3'ü kararsızım, %26.0'ı katılmıyorum ve %4.7'si de kesinlikle katılmıyorum ifadesini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin en düşük düzeyde görüş bildirdikleri ifade ise, "Teknolojik yeniliklerden yararlanabiliriz" ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=2.27$) olarak görülmektedir. Her üç şehirde görev yapan öğretmenlerin bu ifade hakkındaki görüşleri ise, %7.3'ü "kesinlikle katılıyorum", %11.0'ı "katılıyorum", %36.7'yi "kararsızım", %36.0'ı "katılmıyorum" ve %9.0'ı de "kesinlikle katılmıyorum" olarak ifade kullanmışlardır. Elde edilen bulgulara göre, Avrupa Birliğinin hedeflediği eğitim sisteminin Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarına uyum düzeyi ile ilgili öğretmenlerin görüşleri ortalaması bütün maddelerde hemen hemen birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, öğretmenler "kararsızım" derecesi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Yani Avrupa Birliğine giriş sürecinde Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarının ne düzeyde etkileneceğini bilememektedirler.

TABLO 5: Öğrencilerin Hayat Bilgisi Genel Amaçlarının Uyum Düzeyi ile İlgili Görüşleri

ANKET MADDELERİ	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		\bar{X}
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Türk milletinin bir bireyi olmaktan gurur duyarız	57	12.7	95	21.1	162	36.0	114	25.3	22	4.9	3.09
2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bulunluğunun bilincinde	51	11.3	68	15.1	196	43.6	96	21.3	39	8.7	2.99

Çavuş ŞAHİN / Ramazan SEVER

Oluruz.											
3.Türk milletinin kültürel değerlerini benimseriz.	12	2.7	68	15.1	169	37.6	189	42.0	12	2.7	2.73
4.Atatürk'e sevgi ve saygı duyarız	56	12.4	39	8.7	152	33.8	180	40.0	23	5.1	2.83
5.İnsanlara sevgi ve saygı duyarız.	31	6.9	124	27.4	92	20.4	183	40.7	20	4.4	2.92
6.Kendimize güven duyarız.	35	7.8	33	7.3	179	39.8	198	44.0	5	1.1	2.77
7.Dayanışma ve işbirliği içinde olmayı alışkanlık haline getiririz.	82	18.2	79	17.6	103	22.9	142	31.6	44	9.8	3.03
8.Yaratıcı ve eleştireci düşünmeyi alışkanlık haline getiririz	15	3.3	40	8.9	75	16.7	240	53.3	80	17.8	2.25
9.Aile hayatının öneminin farkında oluruz	44	9.8	83	18.4	89	19.8	173	38.4	61	13.6	2.72
10.Okulun kendisine kazandırdıklarının öneminin farkında oluruz	11	2.4	125	27.8	72	16.0	179	39.8	63	14.0	2.65
11.Planlı çalışmayı alışkanlık haline getiririz.	9	2.0	81	18.0	135	30.0	178	39.6	47	10.4	2.62
12.Ülke ve dünya olaylarına duyarlı oluruz.	26	5.8	111	24.7	88	19.6	173	38.4	52	11.6	2.75
13.Sesin ve ışığın duyma ve görme ile ilgisini sezeriz.	38	8.4	60	13.3	160	35.6	184	40.9	8	1.8	2.86
14.Atatürk ilke ve inkılaplarını temel özellikleriyle tanırız.	66	14.7	49	10.9	124	27.6	128	28.4	83	18.4	2.75
15.Çevremizdeki maddeleri tanıyabiliriz.	37	8.2	90	20.0	147	32.7	141	31.3	35	7.8	2.90
16.Uzayı tanıyabiliriz.	6	1.3	75	16.7	250	55.6	103	22.9	16	3.6	2.89
17.Turizmin önemini kavrayabiliriz	74	16.4	62	13.8	147	32.7	119	26.4	48	10.7	2.99
18.Doğa olaylarının etkilerini kavrayabiliriz	28	6.2	63	14.0	140	31.1	163	36.2	56	12.4	2.65
19.Demokrasinin temel kurallarına uyarız.	53	11.8	77	17.1	111	24.7	146	32.4	63	14.0	2.80
20.Sorumluluğumuzu yerine getirebiliriz.	39	8.7	69	15.3	116	25.8	145	32.2	81	18.0	2.64
21.Toplu yaşama kurallarına uyarız	26	5.8	73	16.2	110	24.4	183	40.7	58	12.9	2.61

Hayat Bilgisi Dersi Genel Amaçlarının Avrupa Birliği Eğitim Politikalarına Uyum Düzeyi

22 Sağlıkımızı koruyabiliriz.	65	14.4	43	9.6	119	26.4	180	40.0	43	9.6	2.79
23 Canlı ve cansız varlıkları koruruz.	36	8.0	59	13.1	173	38.4	127	28.2	55	12.2	2.76
24 Bilinçli bir tüketici olabiliriz.	73	16.2	46	10.2	144	32.0	138	30.7	49	10.9	2.90
25 Çevreyi koruruz.	23	5.1	55	12.2	168	37.3	169	37.6	35	7.8	2.69
26 Teknolojik yeniliklerden yararlanabiliriz.	36	8.0	52	11.6	161	35.8	162	36.0	39	8.7	2.74

Avrupa Birliğinin hedeflediği eğitim sisteminin Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarına uyum düzeyi ile ilgili öğrenci görüşlerine Tablo 5'te yer verilmiştir. Elde edilen verilere göre, öğrencilerin de öğretmenler gibi en yüksek düzeyde görüş bildirdikleri "Türk milletinin bir bireyi olmaktan gurur duyarız" ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=3.09$) olmuştur. Daha sonraki ifade ise, "Dayanışma ve işbirliği içinde olmayı alışkanlık haline getiririz" ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=3.03$) görünmektedir. En yüksek maddenin dağılımı da, her üç fakültenin sınıf öğretmenliği son sınıfında okuyan öğrencilerin %12.7'si "kesinlikle katılıyorum", %21.1'i "katılıyorum", %36.0'ı "kararsızım", %25.3'ü "katılmıyorum" ve %4.9'u de "kesinlikle katılmıyorum" ifadesini belirtmişlerdir. Öğrencilerin en düşük düzeyde görüş bildirdikleri ifade ise, "Yaratıcı ve eleştireci düşünmeyi alışkanlık haline getiririz" ifadesinin ortalaması ($\bar{X}=2.25$) olarak görülmektedir. Her üç fakültenin sınıf öğretmenliği son sınıflarında okuyan öğrencilerin bu ifade hakkındaki görüşleri ise, %3.3'ü kesinlikle katılıyorum, %8.9'u katılıyorum, %16.7'i kararsızım, %53.3'ü katılmıyorum ve %17.8'i de kesinlikle katılmıyorum olarak görüş bildirmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, öğrenciler hala yaratıcı düşünme becerisini alışkanlık haline getiremedikleri konusunda endişelidirler.

TABLO 6: Cinsiyete göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara İlişkin Bulgular

Cinsiyet	n	\bar{X}	SK	t	Önem Düzeyi
Bayan	350	2.7823	0.2027	-0.237	P=0.813
Bay	400	2.7858	0.1967		Anlamsız

Tablo 6’da, öğretmen ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bulgulara göre, bayanların görüşleri ortalaması (\bar{X} =2.7823) ile erkeklerin görüşleri ortalaması (\bar{X} =2.7858) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Yani bayanlar ile erkekler Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına uyum düzeyi hakkındaki görüşleri “kararsızım” ile “katılmıyorum” arasında olduğunu belirtmişlerdir. Ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Elde edilen bulgulara göre, örnekleme katılan öğretmen ve öğrenciler Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum gösterebileceği görüşünü paylaşmaktadırlar.

TABLO 7: Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara İlişkin Bulgular

Ankete Kat.	n	\bar{X}	SK	t	Önem Düzeyi
Öğretmen	300	2.7917	0.2009	0.840	P=0.400
Öğrenci	450	2.7791	0.1985		Anlamsız

Öğretmen ve Öğrenci görüşlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara ilişkin bulgular Tablo .7’de verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin görüşleri ortalaması ile (2.7917)

öğrencilerin görüşleri ortalaması hemen hemen birbirine yakın düzeydedir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler Avrupa Birliği Politikalarına uyum düzeyi hakkındaki görüşleri “kararsızım” ile “katılmıyorum” arasında olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Avrupa Birliği Politikalarına uyum sürecinde eğitimde ortak politika ve anlayış geliştirilebilir.

TABLO 8: Fakülteleere göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara İlişkin Bulgular

Fakülteleer	n	\bar{X}	SK		
Kazım Karabekir Eğitim	150	2.7836	0.2001		
Erzincan Eğitim Fakültesi	150	2.7859	0.1989		
Ağrı Eğitim Fakültesi	150	2.7800	0.2046		
<i>Toplam</i>	450	2.7832	0.2008		
Varyans Analizi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önem Düzeyi
Gruplar Arası	2.650	2	1.325	0.033	Anlamlı
Gruplar İçi	18.098	447	4.049		
Toplam Kareler	18.101	449			

Fakülteleere göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir. Tablodaki verilere göre, fakültelelerdeki öğrenci görüşleri Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına uyumu hakkındaki ortalamaları birbirine yakındır. En yüksek ortalama Erzincan Eğitim Fakültesi ($\bar{X}=2.7859$) öğrencilerinin görüşleri ortalaması iken, en düşük ortalama Ağrı Eğitim Fakültesi ($\bar{X}=2.7800$) öğrencilerinin görüşleri ortalamasına aittir. Bu ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Bu farklılık da en yüksek ortalamaya sahip olan Erzincan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görüşleri ile en düşük ortalamaya sahip olan Ağrı Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görüşleri ortalamasından kaynaklanmaktadır.

TABLO 9: Öğretmenlerin Mesleki kıdemlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara ilişkin Bulgular

Mesleki Kıdem		n	\bar{X}	SK
1-5 yıl		40	2.7933	0.2144
6-10 yıl		50	2.7531	0.1891
11-15 yıl		80	2.7813	0.1983
16-20 yıl		60	2.8026	0.1995
21 ve daha yukarı		70	2.7912	0.2009
Toplam		300	2.7847	0.1991

Varyans Analizi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önem Düzeyi
Gruplar Arası	7.600	4	1.900	0.476	P=0.754 Anlamsız
Gruplar İçi	11.782	295	3.994		
Toplam Kareler	11.858	299			

Tablo 9’da, öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılıklara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri ortalaması “kararsızım” ile “katılmıyorum” arasında olduğu görülmektedir. 16-20 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlerin görüşleri ortalaması ($\bar{X}=2.8026$) en yüksek olanıdır. En

düşük ortalama ($\bar{X} = 2.7531$) ise, 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlere aittir. Bu ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yukarıdaki sonuca göre, öğretmenlerin mesleki kıdemleri Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin eğitim sistemlerinde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunun nedeni farklı kültürel ve çeşitli tarihsel değerlerdir. Bununla birlikte ülkelerin eğitim sistemlerinde aynı yönde bir gelişim olduğu gözlenmektedir. Eğitim, her ülkenin koruduğu kültürel değerler ve geleneklerle çok yakından ilgilidir. Avrupa birliğine üye ülkeler, eğitim sistemlerinde özgünlüğü koruyarak, birbirleriyle uyum sağlamak için birtakım hedefler belirlemişlerdir.

Her ülkede olduğu gibi, ülkemizde de okulların temel işlevlerinden birisi ulusal kültürün benimsetilmesi ve vatandaşlık bilincinin kazandırılmasıdır. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen genel amaçlar doğrultusunda belirtilen okullarımız Hayat Bilgisi dersiyle şimdiye kadar ulusal hedefler ve değerler doğrultusunda kazandırmaya çalışmıştır. Ancak, Türk insanı, bundan böyle aynı zamanda bir Avrupa vatandaşı olmayı kabul ediyorsa, öğrencilere ulusal değerlere dayalı eğitim hedefleri yanında, Avrupa değerleri de eğitim yoluyla kazandırılmalıdır.

Son yıllarda Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin eğitim sistemlerinde önemli diyebileceğimiz değişimler olmaktadır. Bu da çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu değişimleri Türkiye gibi Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan ülkelerde yaşamaktadır. Bu değişim de, eğitimin, sosyal, ekonomik ve kültürel değişime ayak uydurabilmesi için zorunlu görülmektedir. Oysa değişimlerden beklenen amaçlar, bütün ülkeler için aynı olduğu halde, eğitim sistemlerindeki farklılıklar devam etmekte, ortak yöntem ve teknikler istenilen düzeyde geliştirme gösterememektedir.

Bu çalışma ile de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde eğitim ile ilgili istenen şartlar ve bunların Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının uyum düzeyi, eğitim sistemimizde yapılacak yenilikleri sınıf öğretmenliği adaylarının ve öğretmenlerin görüşlerini de alarak belirlemek, önem taşımaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara yönelik sonuçlar, alt problemlerin sırasına göre verilmiştir. Başta, örnekleme katılan öğretmenlerin ve sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin kişisel bilgileriyle ilgili bulguların sonuçlarına değinilmiştir. Örnekleme katılanların %40.0'ı öğretmen, %60.0'ı öğrencidir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri açısından bakıldığında ise, %26.7'si 11-15 yıl kıdeme sahiptir. Öğrencilerin okudukları fakültelere göre de örnekleme alınan her üç fakültede de eşit olduğu görülmektedir.

Araştırmanın konu ile ilgili sonuçları maddeler halinde aşağıda ifade edilmiştir.

1. Avrupa Birliğinin hedeflediği eğitim sisteminin Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarına uyum düzeyi ile ilgili öğretmen görüşlerine göre "kararsızım" derecesi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Yani Avrupa Birliğine giriş sürecinde Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarının ne düzeyde etkileneceğini bilememektedirler.

2. Avrupa Birliğinin hedeflediği eğitim sisteminin Hayat Bilgisi dersinin genel amaçlarına uyum düzeyi ile ilgili öğrenci görüşlerine göre ise öğretmenlerle paralel görüşlere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, öğrenciler hala yaratıcı düşünme becerisini alışkanlık haline getiremedikleri konusunda endişelidirler.

3. Öğretmen ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık bulunamamıştır.

4. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık bulunamamıştır. Hem öğretmenler hem de

öğrenciler Avrupa Birliği Politikalarına uyum düzeyi hakkındaki görüşleri “kararsızım” ile “katılmıyorum” arasında olduğu görüşünü belirtmişlerdir.

5. Fakültele göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık da en yüksek ortalamaya sahip olan Erzincan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görüşleri ile en düşük ortalamaya sahip olan Ağrı Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görüşleri ortalamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

6. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri arasında farklılık bulunmamıştır. Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa Birliği Politikalarına göre uyum düzeyi hakkındaki görüşleri belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere gidilmiştir.

1. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde eğitim ile ilgili istenen şartlar ve bunların Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının uyum düzeyi, eğitim sistemimizde yapılacak yenilikleri sınıf öğretmenliği adaylarınca ve öğretmenlerce benimsenmesi ve uygulanması yararlı olacaktır.

2. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Hayat Bilgisi dersinin genel hedefleri yeniden gözden geçirilerek biran önce uygulamaya geçirilmesinde yarar vardır.

3. Avrupa Birliği ülkelerinin eğitim politikalarındaki kültürel değerlerin yanında ulusal değerlerin de korunmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

Eğitim Alanında Topluluk Faaliyet Programı-2000-2006 (2000). **Socrates Başvuru Rehberi**, Avrupa Toplulukları Resmi Yayın Ofisi, L-2985 Lüksemburg.

Erdoğan, İrfan. (1998). **SPSS Kullanım Örnekleriyle Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri**, “Yayınevi Yok”, Ankara.

Gülcan, Murat Gürkan. (2005). **AB ve Eğitim Süreci**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Güngör, Hande ve Soğuk Handan. (2001). **Avrupa Birliği ve Ajanslarına Aday Ülke Statüsüyle Türkiye'nin Katılımı**, Yayın No:164, Ankara.

Gürkan, Tanju ve Gökçe, Erten. (1999). **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kaptan, Saim. (1991). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, Tekişik Web Ofset Tesisleri, Anakara.

Kılıçbeyli, Elife Hatun. (2003). Socrates: Eğitim Programı, Amaç ve Hedefleri, "Avrupa Birliği Sokrates Eğitim Programı Bilgilendirme Toplantısı", **Çukurova Üniversitesi**, Adana.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2000). **İlköğretim Okulları Ders Programları 1.sınıf**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2000). **İlköğretim Okulları Ders Programları 2.sınıf**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2000). **İlköğretim Okulları Ders Programları 3.sınıf**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Öğülmüş, Selehaddin. (2004). "İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar, Hayat Bilgisi (1-3.sınıf), **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Ağustos-Eylül 2004, Yıl:5, Sayı:54-55.

Serbest, Fatma. (2003). "Avrupa Birliği Müktesebatının Türkiye'nin Eğitim Politikasına Yansımaları", **Eğitim Araştırmaları**, Yıl:4, Sayı:12.

Seyidoğlu, Halil. (1995). **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Geliştirilmiş 6. Baskı, Güzem Yayınları, No:10, İstanbul.

T. C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2001). Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı, Ankara.

Tomeu, Ouetgles. (1997). The European Union Member State, **European Education**, 29(3),pp.77-78.

<http://www.istanbul.edu.tr/SOKRATES/sorular.htm>

http://www.ankara.edu.tr/faculties/educatuonal/haberler/AB_programlari1.htm

<http://europa.eu.int>

www.ulusalajans.gov.tr